

DOI: 10.31548/hspedagog2021.02.022

УДК 008: 316.72: 159.99

КУЛЬТУРНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ВЗАЄМОДІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ: ТЕОРІЯ КУЛЬТУРНИХ ВИМІРІВ ХОФСТЕДЕ

Т. В. ДАНИЛОВА, кандидат філософських наук, доцент, старший науковий співробітник лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти

Інститут соціальної та політичної психології НАПН України

ORCID ID 0000-0002-0297-9473

Email: daniлова_tv@ukr.net

В. А. БУДЕГАЙ, аспірантка кафедри педагогіки

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Email: budegayva@nubip.edu.ua

Анотація. *Суттєвою особливістю сучасного глобалізованого світу є виникнення і активний розвиток мережі взаємодій представників різних культурно-цивілізаційних спільнот, що не було властивим минулим історичним епохам. За цих умов відбувається процес переструктуризації кожної культури, кожної цивілізаційної системи. Якщо раніше процеси цивілізаційно-культурного оновлення тривали протягом століть та тисячоліть, то сьогодні вони відбуваються за роки і десятиліття. Виникає конгломерат відмінних за своєю історією, традиціями, мовами, релігіями суспільств, які розвиваються, взаємодіють і впливають один на одного завдяки культурно-цивілізаційному діалогу. Цим відносно самостійним і самобутнім соціумам доводиться співіснувати в єдиному інформаційному просторі, в якому міжкультурна і міжцивілізаційна комунікація виступає важливим фактором регулювання як внутрішнього життя, так і взаємин між країнами. Великий внесок у розробку культурних вимірів зробив Г. Хофстеде. Роботи Г. Хофстеде започаткували велику дослідницьку традицію в галузі міжкультурної взаємодії. Їх активно використовують дослідники та консультанти в галузі міжнародного бізнесу та комунікацій. Вони продовжують залишатися одним з головних ресурсів у міжкультурних дослідженнях і надихають на вивчення як цінностей культур, так і на дослідження інших аспектів культури. Стаття спрямована на висвітлення теорії культурних вимірів Г. Хофстеде. Автор використовував антропологічний інтегративний підхід, компаративний аналіз та інтерпретаційну дослідницьку парадигму.*

Ключові слова: *цивілізація; культура; міжкультурна комунікація; діалог цивілізацій; Г. Хофстеде; культурні виміри Г. Хофстеде.*

Актуальність. Суттєвою особливістю сучасного глобалізованого світу є виникнення і активний розвиток мережі взаємодій представників різних культурно-цивілізаційних спільнот, що не було властивим минулим історичним епохам. За цих умов відбувається процес переструктуризації кожної культури, кожної цивілізаційної системи. Якщо раніше процеси цивілізаційно-культурного оновлення тривали протягом століть та тисячоліть, то сьогодні вони

відбуваються за роки і десятиліття [12]. Виникає конгломерат відмінних за своєю історією, традиціями, мовами, релігіями суспільств, які розвиваються, взаємодіють і впливають один на одного завдяки культурно-цивілізаційному діалогу [1]. Цим відносно самостійним і самобутнім соціумам доводиться співіснувати в єдиному інформаційному просторі, в якому міжкультурна і міжцивілізаційна комунікація виступає важливим фактором регулювання як внутрішнього життя, так і взаємин між

країнами. Отже, міжцивілізаційна і міжкультурна проблематика – в особистому житті, у сфері праці та політики – набуває у наші дні суттєвого значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основні ідеї міжкультурної комунікації були розроблені Е. Холлом, Г. Трагером, К. Клакхоном, Ф. Клакхон, Ф. Стродтбеком, В. Гуденау, К. Гірцем, Г. Хофстеде, В. Гудикунстом [13]. К. Клакхон стверджував, що люди поділяють спільні біологічні особливості та характеристики, які формують основу для розвитку культури, і зазвичай вважають, що власні культурні вірування і практики є нормальними і природними, в той час як інші культури здаються їм дивними чи навіть ненормальними [8; 9]. Теорія ціннісних орієнтацій, розроблена Ф. Клакхон і Ф. Стродтбеком [10], стала корисним інструментом для фреймінгу культурних патернів. Теорія Е. Холла дала поштовх вивченню діалогів культур і сприяла розвитку комунікативної компетентності учасників міжкультурного діалогу [3; 4; 5]. Великий внесок у розробку культурних вимірів зробив Г. Хофстеде.

Мета. Стаття спрямована на висвітлення теорії культурних вимірів Г. Хофстеде.

Методи. Автор використовував антропологічний інтегративний підхід, компаративний аналіз та інтерпретаційну дослідницьку парадигму.

Результати. Відомий нідерландський соціолог і фахівець з теорії управління Гірт Хофстеде в результаті проведеного ним наприкінці 70-х років ХХ століття великого дослідження сформулював ознаки, які можуть описувати національні культури. Вивчаючи поведінку людей, що працювали у IBM у більш ніж 50 країнах світу, він виділив чотири виміри, які відрізняють одну культуру

від іншої. Пізніше у співпраці з такими дослідниками як Майкл Х. Бонд та Майкл Мінков він додав п'ятий та шостий виміри.

Такими культурними вимірами є дистанція влади; індивідуалізм – колективізм; маскуліність – фемініність; індекс уникнення невизначеності; довгострокова чи короткострокова орієнтація; поблажливість – самообмеження [7]. Хофстеде, Бонд та Мінков оцінювали кожну країну за шкалою від 0 до 100 для кожного виміру. Коли Хофстеде проаналізував свою базу даних статистики культури, він виявив чіткі закономірності подібностей та відмінностей за чотирма вимірами. Оскільки його дослідження були зосереджені виключно на співробітниках IBM, він міг віднести ці закономірності до національних відмінностей і мінімізувати вплив культури компанії. Взагалі, ця теорія описує лише основні тенденції в суспільстві. Безперечно, організації, групи та окремі особистості різняться між собою і на них можуть впливати інші фактори.

Вимір «дистанція влади» стосується ступеня нерівності, який існує в суспільстві та «легітимізується» як самою владою, так і іншими представниками даного суспільства. Високий показник дистанції влади свідчить про те, що суспільство приймає нерівний, ієрархічний розподіл влади і що люди розуміють «своє місце» в системі. Низький показник дистанції влади означає, що влада розподіляється та делегується, а члени суспільства не приймають ситуацій, коли влада розподіляється нерівномірно. Наприклад, у Малайзії, де найвищий показник дистанції влади (100), члени команди не ініціюють жодних дій, і їм подобається, коли ними керують та їх спрямовують на виконання завдання. Якщо менеджер не бере на себе відповідальність, підлеглі можуть

подумати, що завдання не є важливим. Для суспільств з високою дистанцією влади характерні централізовані організації, складніші ієрархії, великий розрив у авторитеті та повазі. Натомість, у суспільствах з низькою дистанцією влади організації «сплощені», топ-менеджери і прості службовці розглядаються майже як рівні. Тут делегується якомога більше повноважень, для прийняття рішень залучають всіх, на кого це рішення безпосередньо впливає. Дистанція влади в Україні – 92 [2].

Вимір «індивідуалізм – колективізм» демонструє міцність зв'язків, які люди мають з іншими в межах своєї громади. Високий показник індивідуалізму свідчить про слабкий міжособистісний зв'язок між тими, хто не є частиною основної «сім'ї». Тут люди беруть меншу відповідальність за дії та результати інших. Однак у колективістському суспільстві люди повинні бути лояльними до тієї групи, до якої вони належать, і тоді група захищатиме їхні інтереси. Сама група зазвичай велика і люди беруть на себе відповідальність за колективний добробут. Наприклад, такі центральноамериканські країни як Панама та Гватемала мають дуже низькі показники індивідуалізму (11 та 6 відповідно). У цих країнах маркетингова кампанія, яка підкреслює користь для всієї громади, буде зрозумілою та прийнятною, якщо люди, до яких звертаються, відчувають себе частиною однієї групи. В індивідуалістичних суспільствах час, потреби у приватності та свободі цінуються дуже високо. У цьому суспільстві люди надають перевагу індивідуальним нагородам та визнанню досягнень окремої особистості. Тут панує повага до конфіденційності, а публічна сфера відділена від приватної. У суспільствах подібного типу заохочуються дискусії та висловлення власних ідей. Що стосується колективістських

суспільств, то в них наголос робиться на формуванні навичок та становленні майстерності, особливо якщо це приносить користь усій групі. Тут люди спрямовані на внутрішні винагороди. Підтримка гармонії серед членів групи може бути важливішою за інші моральні питання. Якщо почуття та емоції загрожують гармонії, то їх не демонструють. У таких суспільствах бажано уникати публічних негативних відгуків. Тут сказати «ні» інколи є рівнозначним «втраті обличчя», якщо тільки це не буде ввічливим. Г. Хофстеде дійшов висновку, що азійські культури більш схильні до колективізму, тоді як західні культури мають тенденцію до різних ступенів індивідуалізму. Вимір індивідуалізму в Україні – 25 [2].

Вимір «маскулінність – фемінність» стосується розподілу ролей між чоловіками та жінками. У чоловічих суспільствах ролі чоловіків і жінок менше збігаються, і, як очікується, чоловіки будуть вести себе наполегливо. Демонстрація успіхів, сила, швидкість, агресія сприймаються як позитивні характеристики. У жіночих суспільствах, однак, між чоловічими та жіночими ролями спостерігається великий збіг, а скромність сприймається як чеснота. Велике значення надається хорошим стосункам з прямими керівниками і колегами: фемінні суспільства демонструють схильність до кооперації та орієнтацію на людей. Розрив між чоловічими та жіночими цінностями найбільший у Японії та Австрії, за балами MAS це 95 та 79 відповідно. В обох країнах чоловіків високо цінують за прояв «жорстких» чоловічих цінностей та поведінки, але, насправді, жінки також оцінюються порівняно високо за те, що мають чоловічі цінності, хоча в середньому нижче, ніж чоловіки. Наприклад, Японія має найвищий бал 95, тоді як у Швеції найнижчий вимірюваний показник – це 5. Тому, працюючи в

Японії, необхідно пам'ятати про ієрархічне та традиційно патріархальне суспільство. Довгі години роботи є нормою, а це, у свою чергу, може ускладнити членам жіночої команди процес кар'єрного зростання через сімейні обов'язки. У той же час Японія – культура, де всі діти (хлопчики та дівчатка) як частина команди з юних років отримують досвід конкуренції та перемоги. Тому члени жіночої команди так само ймовірно проявляють ці виразно чоловічі риси, як і їхні колеги-чоловіки. Для порівняння, за моделлю Хофстеде, Швеція – дуже жіноче суспільство. Тут люди зосереджуються на управлінні шляхом обговорення, консенсусу, компромісу та переговорів. У маскулінних суспільствах почуття гордості та впливовість залежать від статусу, а матеріальні статки і досягнення є важливими, у той час як фемінінні суспільства орієнтовані на відносини і більше сфокусовані на якості життя. Вимір маскулінності в Україні – 27 [2].

Вимір «індекс уникнення невизначеності» описує те, наскільки добре люди можуть впоратися з тривогою. У суспільствах, які мають високу оцінку невизначеності, люди намагаються зробити життя максимально передбачуваним та контрольованим. Якщо вони усвідомлюють, що не можуть контролювати своє власне життя, вони навіть перестають намагатися робити це. Ці люди можуть посилатися на «хай буде те, що буде» або на те, що «їхня доля в руки Бога». Представники культур з низьким індексом уникнення тривоги є розслабленими і відкритими. Необхідно зазначити, що уникати невизначеності – це не обов'язково те саме, що уникати ризику. Хофстеде стверджує, що у країнах з високим індексом уникнення невизначеності можна знайти людей, які демонструють ризиковану поведінку саме через те, що це зменшує

психологічну напругу та полегшує сприйняття неоднозначності ситуації. У моделі Хофстеде Греція очолює шкалу (100), а Сінгапур має найнижчий показник (8). Тому під час ділової зустрічі в Греції необхідно заохочувати дискусію, оскільки члени грецької команди мають культурну тенденцію приймати найбезпечніші, найконсервативніші рішення, незважаючи на будь-які емоційні спалахи. Отже, необхідно заохотити їх стати відкритішими до різних ідей та підходів, але при цьому запропонувати їм відносно обмежений, структурований набір варіантів чи рішень. Таким чином, суспільства з високим індексом уникнення невизначеності, такі як Греція, Японія, Бельгія, Польща, Португалія, Гватемала, Уругвай є консервативними, жорсткими і структурованими, якщо тільки небезпека невдачі не вимагає гнучкішого підходу. В таких суспільствах існує багато суспільних конвенцій. Представники експресивні, і їм дозволено проявляти гнів або емоції, якщо це необхідно. Це суспільства з високим рівнем енергії, якщо люди відчувають, що вони контролюють своє життя замість того, щоб відчувати себе наляканими життєвими несподіванками. У подібних культурах необхідно ясно і стисло виражати свої очікування і цілі та встановлювати чітко визначені параметри. Проте, доцільно заохочувати творче мислення та діалог там, де це можливо. Для успішної взаємодії з представниками цих суспільств потрібно навчитися невизначених правил та усвідомити їхні культурні очікування. Тут емоції, гнів та енергійні жести рук можуть бути просто частиною розмови. Суспільства з низьким індексом уникнення невизначеності (Норвегія, Данія, Ірландія, Великобританія, Швеція, Сінгапур, Ямайка, США, Індія) відкриті до змін або інновацій, більш схильні до

навчання чи прийняття нових рішень. У таких суспільствах менше розвинене відчуття того, що все необхідно робити негайно. Тут повага надається тим, хто може впоратися з проблемою за будь-яких обставин. Вимір індексу уникнення невизначеності в Україні – 95 [2].

Вимір «довгострокова чи короткострокова орієнтація» був доданий М. Бондом [6]. Цей вимір спочатку був описаний як «прагматичний versus нормативний». Він стосується часового горизонту людей у суспільстві. Країни з довгостроковою орієнтацією, як правило, прагматичні, скромні та ощадливі. У країнах, орієнтованих на короткострокову перспективу, люди, як правило, приділяють більше уваги принципам, послідовності та правдивості та часто дотримуються релігійних і національних цінностей. Наприклад, США має короткострокову орієнтацію і це відображається на важливості короткострокових прибутків та швидких результатів (як-то звіт про прибутки та збитки щоквартально). Це відбивається і на сильному прагненні країни до націоналізму та соціальних стандартів. Представники культур, орієнтованих на довгострокову перспективу, як правило, ощадливі, орієнтовані на освіту, яка сприймається як позитивна цінність, скромні, уникають занадто багато говорити про себе. У суспільстві високо цінуються чесноти та обов'язки. Люди готові йти на компроміси, але це не завжди може бути зрозумілим для сторонніх осіб. Представники культур, орієнтованих на короткострокову перспективу, мають сильні переконання, роблять наголос на цінностях та правах, «продають» себе аби бути сприйнятими «серйозно», менш готові йти на компроміси, оскільки це було б розцінене як слабкість. Країни Східної Азії, Східної та Центральної Європи є представниками довгострокової

орієнтації. Що стосується Півдня і Півночі Європи – це країни середньострокової орієнтації. США, Австралія, латиноамериканські, африканські і мусульманські країни характеризуються короткостроковою орієнтацією. Вимір довгострокової орієнтації в Україні – 86 [2].

Вимір «поблажливість – самообмеження», виявлений та описаний Хофстеде разом із Майклом Мінковим, є відносно новим, і тому супроводжується меншою кількістю даних. Країни з високим показником поблажливості дозволяють або заохочують задоволення людей, високо цінують насолоду життям та розваги. Суспільства з низьким показником поблажливості сфокусовані на придушенні задоволень та більшій регуляції поведінки людей; у подібних суспільствах існують суворіші соціальні норми. Відповідно до моделі Хофстеде, країни Східної Європи мають низький показник поблажливості. Хофстеде стверджує, що для цих країн характерна культура самообмеження, в якій спостерігається тенденція до песимізму. Люди приділяють мало уваги вільному часу і намагаються сильно стримувати себе. Суспільства, які цінують задоволення життям, оптимістичні, заохочують дискусії та діалог в прийнятті рішень, коучинг та наставництво, підкреслюють гнучку рівновагу між роботою та приватним життям. Для членів цих суспільств важлива свободи слова, вони зосереджені на особистому щасті та не сприймають життя занадто серйозно. Суспільства, які стримують бажання та обмежують себе, песимістичні. Для їх представників характерна більш контрольована і жорстка поведінка, люди уникають жартів. Вимір головним чином пов'язаний з національним рівнем суб'єктивного щастя та контролю над своїм власним життям [11]. Західна Європа, країни Північної

та Південної Америки більше схильні до задоволення потреб і бажань, у той час як Східна Європа, країни Азії та ісламська культура тяжіють до самообмеження. Що стосується країн Середземномор'я, то вони знаходяться між цими двома полюсами [7]. Вимір поблажливості в Україні – 14 [2].

Висновки і перспективи.

Роботи Г. Хофстеде започаткували велику дослідницьку традицію в галузі міжкультурної взаємодії. Їх активно використовують дослідники та консультанти в галузі міжнародного бізнесу та комунікацій. Вони продовжують залишатися одним з головних ресурсів у міжкультурних дослідженнях і надихають на вивчення як цінностей культури, так і на дослідження інших аспектів культури.

References

1. Danylova, T. V. (2012). The Problem of Human Identity in Postmodern Worldview. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 2, 16–22.
2. Geert Hofstede Country Comparison Tool: Compare countries. (2021). *Hofstede Insights*. Retrieved from <https://www.hofstede-insights.com/product/compare-countries/>
3. Hall, E. (1959). *The Silent Language*. New York: Doubleday & Company, INC., 241.
4. Hall, E. T. (1976). *Beyond Culture*. Anchor Books/Doubleday, 320.
5. Hall, E. (1990). *The Hidden Dimension*. Anchor, 240.
6. Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations*. 2nd ed. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc., 596.
7. Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. *Online Readings in Psychology and Culture*, Unit 2. Retrieved from <http://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol2/iss1/8>. DOI: 10.9707/2307-0919.1014
8. Kluckhohn, C. (1949). *Mirror for man: the relation of anthropology to modern life*. Berkeley, CA: Whittlesey House, 313.
9. Kluckhohn, C. (1951). Values and value orientations in the theory of action. In: *Toward a general theory of action*. T. Parsons and E. A. Shils (Eds.). Cambridge, MA: Harvard University Press, 506.
10. Kluckhohn, F., & Strodtbeck, F. (1961). Variations in Value Orientations. New York: Row, Peterson and Co.
11. Minkov, M. (2011). *Cultural Differences in a Globalizing World*. Bingley: Emerald Group Publishing, 320 p.
12. Shynkaruk, V. D., Salata, G. V., Danylova, T. V. (2018). The dichotomy “culture – civilization” in the Anglo-American and Western European scientific discourse. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 2, 82-87.
13. Shynkaruk, L. V., Salata, H. V., Danylova, T. V. (2018). Dialogue of Cultures: E. Hall and F. Kluckhohn. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 3, 128-133.

CULTURAL AND CIVILIZATIONAL INTERACTIONS IN THE CONTEMPORARY WORLD: HOFSTEDÉ'S CULTURAL DIMENSIONS THEORY

T. V. Danylova

Abstract. An essential feature of the contemporary globalized world is the emergence and active development of a network of interactions between the representatives of the different cultural and civilizational communities that was not typical during the previous historical epochs. Under these conditions, there is a process of restructuring of every culture, every civilization system. If earlier the processes of

civilizational and cultural renewal had lasted for centuries and millennia, today they have been taking place over years and decades. Nowadays, there is a conglomeration of cultural-civilizational communities that are different in history, traditions, languages, and religions. They develop, interact and mutually influence each other through cultural and civilizational dialogue. These relatively independent societies have to coexist within common information space, in which intercultural and intercivilizational communication is an important factor in regulating both internal life and relations between countries. G. Hofstede made a great contribution to the development of cultural dimensions theory. The works of G. Hofstede gave rise to an influential research tradition in the field of intercultural interactions. They are actively used by the researchers and consultants in the field of international business and communication. They continue to be a major resource in intercultural research and inspire the study of both cultural values and other aspects of culture. The article aims to highlight Hofstede's cultural dimensions theory. The author used an anthropological integrative approach, comparative analysis and interpretive research paradigm.

Keywords: *civilization; culture; intercultural communication; dialogue of civilizations; G. Hofstede; Hofstede's cultural dimensions.*